

Samenvatting

Aanleiding tot het onderzoek

Seksueel misbruik en de gevolgen daarvan hebben al geruime tijd hoge prioriteit bij overheid en beleidsmakers. Met name binnen de jeugdzorg is veel aandacht geschonken aan dit probleem. Naar aanleiding van de bevindingen van de Commissie Samson (2012) is inmiddels een kwaliteitskader 'Voorkomen van seksueel misbruik in de jeugdzorg' opgesteld (Jeugdzorg Nederland, 2013). Om adequaat om te kunnen gaan met kinderen die seksueel misbruikt zijn en in de residentiële jeugdzorg of soortgelijke instellingen terecht komen, is het noodzakelijk te weten wat de gevolgen van dit misbruik kunnen zijn. In dit literatuuronderzoek gaat de aandacht uit naar kinderen die seksueel misbruikt zijn in hun jeugd en het risico lopen opnieuw slachtoffer te worden dan wel dader als zij in een instelling geplaatst worden.

Inzicht in achterliggende factoren en mechanismen naar de samenhang tussen seksueel misbruik, revictimisatie en daderschap van seksueel misbruik is belangrijk om handvatten te bieden aan organisaties zoals de residentiële jeugdzorg die te maken krijgt met seksueel misbruikte kinderen die (mogelijk) kwetsbaar zijn voor herhaald slachtofferschap en daderschap binnen de muren van de instelling. Het is daarbij mogelijk dat bepaalde factoren zowel samenhangen met een grotere kans op revictimisatie als op daderschap. Derhalve heeft het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum (WODC) een literatuuronderzoek laten doen naar de etiologie van revictimisatie en daderschap na seksueel misbruik.

Het uitgevoerde literatuur onderzoek beoogt inzicht te geven in vooral veranderbare factoren waarop residentiële instellingen kunnen inspelen om hernieuwd slachtofferschap en daderschap te voorkomen.

Op basis van zowel literatuuronderzoek als een expertmeeting met professionals uit het veld van de jeugdzorg is ingegaan op de vraag of jongens en meisjes die slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik gezamenlijk of juist apart behandeld moeten worden.

De volgende deelvragen staan centraal in het onderzoek:

- *Welke risico- en beschermende factoren hangen samen met revictimisatie dan wel daderschap van seksueel misbruik? Welke mechanismen kunnen deze samenhang verklaren?*
- *In hoeverre zijn er overeenkomsten en verschillen in risico- en beschermende factoren van jongens en meisjes?*
- *Welke van de gevonden factoren zijn mogelijk (direct of indirect) beïnvloedbaar binnen de context van de residentiële jeugdzorg of vergelijkbare contexten?*
- *Welke aanbevelingen kunnen op basis van het onderzoek gedaan worden over de manier waarop residentiële jeugdzorg en vergelijkbare contexten zouden moeten omgaan met de gevolgen van seksueel misbruik en het voorkomen van revictimisatie en daderschap?*
- *Op welke thema's zou nader, al dan niet empirisch, onderzoek in Nederland wenselijk zijn en hoe zou dat er idealiter uitzien?*

Onderzoeksmethode

Om de hierboven genoemde deelvragen te beantwoorden, is een systematische literatuurstudie uitgevoerd. Relevante zoektermen zijn in combinaties ingevoerd in de zoekmachines van diverse databases om meta-analyses, reviews en andere voor de beantwoording van de deelvragen relevante studies op te sporen. Omdat we in dit literatuuronderzoek de nieuwste inzichten uit de wetenschappelijke literatuur bespreken over revictimisatie en daderschap na seksueel misbruik zijn een aantal inclusie- en exclusiecriteria geformuleerd. Er is geselecteerd op de volgende zoekcriteria: Gepubliceerd tussen 2000 en 2014, het documenttype is een artikel of review en het moet gaan om Engelstalige en Nederlandstalige literatuur. Vervolgens is geselecteerd op de inhoud van de artikelen. De volgende selectiecriteria zijn hierbij gehanteerd: De resultaten dienen betrekking te hebben op kinderen en/of jongeren tot 25 jaar (dit is immers de maximale leeftijd waarop jongeren (omwille van een PIJ-maatregel), in een jeugdinrichting kunnen verblijven), het dient te gaan om de meer ernstige vormen van seksueel misbruik, te weten hands-on delicten, waarbij er sprake is van fysiek contact tussen de dader en het slachtoffer en er dient onderscheid gemaakt te zijn tussen jongens en meisjes, indien beide groepen zijn meegenomen in het onderzoek.

Alle 45 geselecteerde studies en de belangrijkste bevindingen ervan zijn opgenomen in een aparte overzichtstabel (zie bijlage II). In de tabel is aangegeven wat de kenmerken van de steekproef zijn, wat voor soort onderzoek het betreft, alsmede de conclusie van het onderzoek en, indien aanwezig, de statistische bevindingen.

Resultaten

risico- en beschermende factoren die samenhangen met revictimisatie

Met name de kenmerken van het seksueel misbruik en in het bijzonder de ernst van het misbruik, blijken van belang bij de kans op revictimisatie.. Onderzoek lijkt uit te wijzen dat hoe langer het misbruik duurt, hoe meer geweld er gebruikt is, hoe vaker het plaatsvindt en hoe bekender de dader, hoe groter de kans op hernieuwd slachtofferschap. Wanneer er naast seksueel misbruik ook nog fysieke mishandeling en emotionele verwaarlozing heeft plaatsgevonden, blijkt dit de kans op herhaald slachtofferschap te vergroten.

Vervolgens blijkt de (verstoorde) seksuele ontwikkeling een belangrijke (mediërende) risicofactor te zijn voor herhaald slachtofferschap van seksueel misbruik. Meisjes die op jonge leeftijd seks hebben, seksueel heel actief zijn, meerdere partners hebben, een grote variatie aan seksuele gedragingen vertonen, of niet assertief zijn op seksueel vlak, lopen een verhoogd risico om opnieuw slachtoffer te worden. Opvallend is dat bijna alle risicofactoren waar empirisch onderzoek naar gedaan is op het individuele domein liggen. PTSS, angst, depressie, problemen met het reguleren van emoties, zelfverwijt, een negatief zelfbeeld en angst voor stigmatisering lijken allemaal het risico op revictimisatie te vergroten. Daarnaast blijken een geringe variatie in copingstrategieën (waarbij vooral een passieve vermijdende coping), middelengebruik en een riskante levensstijl risico verhogend te zijn. Risicofactoren in de omgeving van de jongere blijken nauwelijks onderzocht. Wel blijkt uit de review dat deze jongeren vaak uit probleemgezinnen komen waar ze trauma's op meerdere gebieden hebben meegemaakt (fysieke mishandeling, verwaarlozing, getuige van geweld tussen ouders). Tot slot blijkt onderzoek naar beschermende factoren nog in de kinderschoenen te staan. Er zijn slechts twee studies gevonden, uitgevoerd bij vrouwelijke studenten, waaruit blijkt dat een adequate coping

strategie en een interne locus of control mogelijk beschermend werken tegen hernieuwd slachtofferschap. Meisjes die kunnen praten over het seksueel misbruik, in staat zijn sociale steun te zoeken, succes aan eigen kunnen toeschrijven en in zichzelf geloven, lopen minder kans om opnieuw seksueel misbruikt te worden.

Kijken we naar de achterliggende mechanismen, die mogelijk de samenhang tussen verschillende factoren en hernieuwd slachtofferschap van seksueel misbruik kunnen verklaren, dan blijken veel van de empirisch gevonden risicofactoren te passen in het dynamische trauma georiënteerde model van Finkelhor en Browne (1985). Dit model is gebaseerd op vier traumatogene factoren te weten: traumatische seksuele ontwikkeling, verraad, machteloosheid en stigmatisering. Dit model beschrijft wel de mogelijke gevolgen van seksueel misbruik, maar gaat niet specifiek in op de kans om hernieuwd slachtoffer te worden van seksueel misbruik. De 'kwetsbaarheidshypothese' wordt door Koss en Dinero (1989) aangedragen als verklaring voor hernieuwd slachtofferschap. Vrouwen met een verleden van seksueel misbruik, vrije opvattingen over seksualiteit en verhoogde seksuele activiteit in combinatie met overmatig alcohol gebruik lijken de grootste kans te hebben om opnieuw slachtoffer te worden van misbruik. Chu (1992) veronderstelde dat symptomen van PTSS en dissociatie de kans op hernieuwd slachtofferschap vergroten. PTSS en symptomen van dissociatie zouden kans op risicovol gedrag (alcohol, drugs, seks) vergroten. Hierdoor lopen slachtoffers de kans om opnieuw misbruikt te worden. De door ons gevonden risicofactoren lijken aan te sluiten bij verschillende modellen en hypothesen over effecten van seksueel misbruik en revictimisatie van seksueel misbruik

Verschillen en overeenkomsten tussen jongens en meisjes

Vrijwel al het onderzoek naar hernieuwd slachtofferschap is gedaan bij meisjes en vrouwen. Het is bekend dat meisjes een grotere kans lopen op (hernieuwd) slachtofferschap, maar dat neemt niet weg dat ook jongens wel degelijk kans lopen op hernieuwd slachtofferschap. De bevindingen bij meisjes/vrouwen zijn echter niet goed te generaliseren naar jongens en mannen omdat er te weinig studies gedaan zijn. Er zijn wel aanwijzingen dat een aantal mediërende factoren als angst, depressie en PTSS overeenkomen, maar er zijn ook aanwijzingen dat jongens

vaker boos en agressief reageren na het misbruik. Of dit de kans op hernieuwd slachtofferschap vergroot, valt te betwijfelen. Mogelijk dat juist boosheid en agressie de kans verhogen op later daderschap.

risico- en beschermende factoren die samenhangen met daderschap van seksueel misbruik

Er is veel onderzoek gedaan naar achterliggende oorzaken van zedendelinquentie bij adolescenten, maar in weinig studies is de relatie tussen slachtofferschap van seksueel misbruik en later daderschap onderzocht. Wij vonden in onze systematische literatuurstudie slechts negen studies die deze relatie empirisch onderzocht hebben. Uit deze studies bleek dat vooral kenmerken van het eerdere seksueel misbruik samenhangen met later daderschap. Vooral misbruik door verschillende personen (zowel mannen als vrouwen, zowel bekenden als onbekenden), de mate van fysieke dwang die gebruikt is tijdens het misbruik en de combinatie met slachtofferschap van verwaarlozing en mishandeling blijken de kans op later daderschap te vergroten. Daarnaast blijken factoren gerelateerd aan seksualiteit (fantasieën over het misbruik en veel sekspartners) samen te hangen met later daderschap. Ook het niet verwerkt hebben van het trauma dat is gerelateerd aan het misbruik en alcoholgebruik vergroten de kans om zelf dader te worden. Tot slot kan een gebrek aan emotionele steun uit de omgeving ook samenhangen met later daderschap. Beschermende factoren blijken juist die steun van anderen uit de omgeving en het goed presteren op school. Echter, ook kenmerken van het eerdere seksuele misbruik en de perceptie van dit misbruik kunnen de kans verlagen op later daderschap. Als het misbruik toegeschreven wordt aan de persoonlijke kenmerken van de dader en het slachtoffer niet zichzelf de schuld geeft, het misbruik van korte duur is en de dader een onbekende is, dan is het risico op later daderschap kleiner.

Het is echter van belang niet alleen de risico- en beschermende factoren voor daderschap na victimisatie in kaart te brengen, maar ook de achterliggende mechanismen zijn belangrijk om dit fenomeen te begrijpen. De literatuur is op dit gebied beperkt. Vaak worden de verschillende factoren kort beschreven, maar wordt de werking van deze factor niet toegelicht. Toch zijn er een aantal achterliggende mechanismen gevonden die daderschap na victimisatie

kunnen verklaren. Allereerst wordt in de studie van Burton et al. (2002) onderzoek gedaan naar de toepasbaarheid van de sociale leertheorie op later ouderschap. Deze theorie is ontwikkeld door Bandura (1986) en houdt in dat naarmate iemand vaker en langer blootgesteld wordt aan bepaald gedrag, de kans groter is dat dit gedrag wordt aangeleerd. Door observatie van de dader kunnen zij bijvoorbeeld leren dat het plegen van seksueel misbruik een gevoel van macht geeft en een manier is om controle over anderen te genereren. Dit kan resulteren in seksueel deviant gedrag (Burton et al., 2002). Dit lijkt ook te verklaren waarom we vooral jongens zien die van slachtoffer dader worden en nauwelijks meisjes. De dader is in de meeste gevallen een man en jongens leren waarschijnlijk meer van een mannelijk rolmodel. Een mechanisme dat hiermee voor een deel samenhangt, is de binding met de dader. In de review van Glasser et al. (2001) wordt gesteld dat kinderen die emotioneel verwaarloosd zijn en misbruikt zijn door een volwassene, zich zullen binden aan deze dader. Dit heeft tot gevolg dat zij zichzelf gaan identificeren met deze persoon en (deviant) gedrag zullen overnemen. Ook hier geldt dat de identificatie van een jongen met een mannelijke dader meer voor de hand ligt dan dat meisjes zich identificeren met een mannelijke dader.

Verschillen en overeenkomsten tussen jongens en meisjes

In de meeste studies die de relatie tussen slachtofferschap en later ouderschap onderzoeken gaat het vaak om zulke kleine aantallen meisjes en vrouwen dat de meeste auteurs zeggen dat ze niet kunnen generaliseren naar deze groep. Er zijn weinig vrouwelijke daders en over vrouwelijke zedendelinquenten is de kennis beperkt, laat staan over de relatie tussen slachtofferschap en later ouderschap. De cycle of abuse - slachtoffer wordt dader - lijkt vooral voor jongens en mannen op te gaan. Opvallend is wel dat ook veel meisjes die seksueel agressief gedrag laten zien (iemand dwingen tot seksuele handelingen), vroeger seksueel misbruikt zijn, en zelfs vaker misbruikt zijn dan jongens, met name door een bekende.

Algemene beperkingen van het onderzoek

Veel van de besproken empirische onderzoeken zijn retrospectief van aard. Soms is ook moeilijk vast te stellen of de problemen, bijvoorbeeld PTSS-klachten of negatieve gevoelens, het gevolg zijn van het seksuele misbruik of pas vastgesteld worden na revictimisatie. Het is daardoor moeilijk causale verbanden vast te stellen. Opvallend is dat op sommige terreinen nauwelijks onderzoek gedaan is. Er zijn nauwelijks factoren in het onderzoek betrokken die mogelijk als moderator fungeren tussen bijvoorbeeld slachtofferschap en daderschap, zoals intelligentie, PDD-NOS, ADHD, impulsiviteit en gedragsstoornissen. Deze factoren kunnen het verband tussen slachtofferschap en daderschap mogelijk versterken. Bovendien zijn het kenmerken die vaak teruggevonden worden bij jongeren in de residentiële zorg. Ook is er weinig onderzoek gedaan naar omgevingsfactoren, met name in het onderzoek naar herhaald slachtofferschap. Onderzoek naar herhaald slachtofferschap is veelal gedaan onder studenten populaties en daarom niet helemaal representatief voor een klinische groep. Enige voorzichtigheid bij de interpretatie van alle bevindingen is dus geboden.

Welke van de gevonden factoren zijn mogelijk (direct of indirect) beïnvloedbaar binnen de context van de residentiële jeugdzorg of vergelijkbare contexten?

Uit het literatuuronderzoek en de expertmeeting komen een aantal factoren naar voren die mogelijk te beïnvloeden zijn binnen de context van de residentiële zorg. Ter voorkoming van revictimisatie gaat het vooral om symptomen van PTSS, het niet correct inschatten van gevaar, angst, depressie, het niet adequaat kunnen reguleren van emoties, het zichzelf iets verwijten, een gebrek aan eigenwaarde. Ook aandacht voor de (verstoorde) seksuele ontwikkeling lijkt belangrijk evenals aandacht voor een riskante levensstijl en alcohol- en drugsgebruik. Naast aandacht voor deze individuele aspecten is aandacht voor de omgeving van het slachtoffer belangrijk. Zorgen voor steun uit het netwerk van het slachtoffer lijkt een belangrijke voorwaarde om de kans op hernieuwd slachtofferschap te verminderen. Van het ontwikkelen

van een adequate coping en aandacht voor een sterke interne locus of control kan een beschermende werking uitgaan.

Individuele factoren die mogelijk beïnvloedbaar zijn binnen de residentiële setting ter voorkoming van daderschap zijn in de literatuur weinig gevonden. Het gaat ook hier met name om de problemen in de seksuele ontwikkeling, alcoholgebruik en het niet verwerkt hebben van trauma's. Dit laatste uit zich mogelijk in gedesorganiseerd en geagiteerd gedrag en het herbeleven van seksueel misbruik op zo'n manier dat het slachtoffer dit gedrag juist zelf gaat vertonen naar anderen toe. Tot slot zijn er enkele beschermende factoren genoemd die de kans op daderschap kunnen verkleinen. Het gaat dan om goede schoolprestaties en het krijgen van steun uit de omgeving.

In het literatuuronderzoek zijn geen factoren gevonden die gerelateerd zijn aan de instellingen waar jeugdigen verblijven. In de expertmeeting kwam dit aspect wel uitvoerig aan bod. Zo is volgens de experts aandacht voor groepsdynamische processen, de samenstelling van de leefgroepen en de fysieke omgeving belangrijk om het risico op hernieuwd slachtofferschap in de instelling te verkleinen. Deze factoren zijn ook van belang als het gaat om het voorkomen van daderschap.

Welke aanbevelingen kunnen op basis van het onderzoek gedaan worden over de manier waarop men in de residentiële jeugdzorg en vergelijkbare contexten zouden moeten omgaan met de gevolgen van seksueel misbruik en het voorkomen van revictimisatie en daderschap?

Alles overziend kunnen de volgende aanbevelingen gedaan worden **ter voorkoming van revictimisatie:**

- Op basis van de gevonden statische factoren kan er een globale inschatting gemaakt worden of het risico op revictimisatie bij jongeren (lees: meisjes) verhoogd is. Navraag dient gedaan te worden naar de dader (bekende dan wel onbekende), de duur van het misbruik en de mate van gebruik van geweld, en de combinatie met vormen van mishandeling en verwaarlozing. Dit is van belang om een onderscheid te kunnen

maken tussen jongeren die een groot risico lopen op hernieuwd slachtofferschap en jongeren waarbij het risico kleiner is. Deze risicovolle jeugdigen vereisen meer zorg, aandacht en behandeling. Voorwaarde om het bovenstaande adequaat te kunnen doen is dat de dossiervorming op orde is. Dossiers blijken vaak een incompleet beeld te geven. Opvallend in dit verband is dat in de expertmeeting werd gesignaleerd dat vaak ouders en/of voogd aanwezig zijn bij deze gesprekken. Dit lijkt niet altijd gewenst om de informatie te krijgen die men beoogt te krijgen van de jongere.

- Het risico op hernieuwd slachtofferschap wordt verhoogd wanneer er sprake is van seksueel risicovol gedrag, verminderde seksuele assertiviteit, onzekerheid over seksualiteit en gepreoccupeerd zijn met seks. Genoemde factoren vereisen een meer seksuologische aanpak, die door een daartoe geschoolde professional verzorgd dient te worden. Factoren als emotieregulatie, PTSS, depressie, zelfverwijt en coping kunnen onderdeel vormen van een algemeen aanbod, maar vereisen wederom specifieke deskundigheid. Van belang in dit verband is specifieke aandacht voor de individuele problematiek van de jeugdige die samenhangt met hernieuwd slachtofferschap. Het stellen van een juiste diagnose is daarbij van doorslaggevend belang om tot een behandel aanbod op maat te komen.

De volgende aanbevelingen kunnen gedaan worden **ter voorkoming van daderschap**:

- Op basis van de gevonden statische factoren kan een globale inschatting gemaakt worden of het risico hierop verhoogd is. Het blijkt dat jongeren (lees: jongens) die door zowel mannen als vrouwen zijn misbruikt, waarbij er sprake is geweest van fysiek geweld tijdens het misbruik, er sprake is van meerdere typen daders, in combinatie met fysieke mishandeling en emotionele verwaarlozing, meer risico lopen op daderschap. Ook hier geldt dat het belang is dat de dossiervorming goed op orde is en dat er tijdens de (intake)gesprekken goed wordt door gevraagd op dit thema.
- Bovenop de statische factoren wordt het risico op daderschap verhoogd wanneer deze kinderen fantaseren over het misbruik (tijdens het masturberen), veel wisselende sekspartners hebben en er sprake is van onopgeloste trauma's en alcoholproblematiek.

Dit vereist deskundigheid en bereidheid van de professional om vrijelijk over dit onderwerp te kunnen praten. Voor professionals (zeker als zij zelf een belast verleden op dit vlak hebben) kan dit moeilijk zijn.

De eerste twee onderwerpen vereisen een meer seksuologisch gerichte aanpak, waarbij er ook aandacht dient te zijn voor de perceptie van het misbruik als beschermende factor. De laatste twee onderwerpen kunnen onderdeel zijn van een meer generalistische behandeling.

Voor zowel de jongeren die een verhoogde kans lopen op revictimisatie als degenen die een verhoogde kans lopen op daderschap zijn de volgende zaken van belang:

- Aandacht voor de gezonde en 'ongezonde' seksuele ontwikkeling, waarbij professionals bewust gemaakt moeten worden meer open te zijn over seksualiteit. Dit lijkt extra van belang in open leefgroepen waar meer ruimte voor jongens en meisjes is om seks met elkaar te hebben zonder dat de groepsleiding daar altijd zicht op heeft. Het in hoofdstuk drie genoemde vlaggensysteem kan behulpzaam zijn bij het signaleren van problemen op seksueel gebied en het omgaan met seksualiteit.
- Aandacht voor problemen en fundamentele behoeften die niet alleen samenhangen met seksualiteit maar ook in andere domeinen van belang zijn, zoals er bij willen horen en onderlinge machtsverhoudingen. Seksualiteit vereist soortgelijke vaardigheden die in andere domeinen ook van belang zijn: het bewaken van (seksuele) grenzen, empathie, interne locus of control, zelfrespect, eigenwaarde etc. Er dient voorkomen te worden dat seksualiteit een domein wordt zonder verbintenis met andere relevante domeinen.
- Aandacht voor de groepsdynamiek. Zijn er indicaties dat bepaalde jeugdigen (jongens) dominant en seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen in de groep? Zijn er aanwijzingen dat (bepaalde) jeugdigen (meisjes) seksueel wervend gedrag vertonen? Wat is de positie van de jeugdige in de groep: leider, volger, pester, slachtoffer van pesterijen?

- Aandacht voor het gezinssysteem en mogelijkheden tot sociale steun van het netwerk buiten de inrichting vergroten.
- Aandacht voor beschermende factoren. Uit de literatuur blijkt dat men weinig onderzoek heeft gedaan naar beschermende factoren. Aandacht voor sociale steun uit het netwerk van de jongere (het gezin of breder) lijkt van belang, maar deze steun kan ook uit de residentiële setting zelf komen. Uit het onderzoek van Lamers-Winkelman en Tierolf (deelrapport Commissie-Samson, 2012) blijkt dat jongeren aangeven dat het belangrijk is dat leiding op de groep aanwezig is en aandacht besteedt aan de jongeren. Openheid over gevoelens en problemen en op een veilige manier kunnen praten over de trauma's is van belang. Belangrijk hierbij is dat er niet teveel wisselingen zijn van de leiding op een leefgroep.

Naast meer algemene aanbevelingen zoals hierboven genoemd, lag er een specifieke wens van de opdrachtgever om aanbevelingen te doen over het al dan niet samen plaatsen van jongens en meisjes die seksueel misbruikt zijn. Hiertoe hebben wij getracht de voor- en nadelen te inventariseren van het samen plaatsen in één groep dan wel in afzonderlijke groepen van jongens en meisjes die slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik. Er bleek weinig empirische literatuur te vinden over dit onderwerp. Het gemengd dan wel ongemengd plaatsen is vervolgens uitgebreid besproken in de expertmeeting. Uit de expertmeeting blijkt dat men in een meer gesloten setting over het algemeen voorkeur heeft voor ongemengde groepen. De ernstige problematiek van jongens en meisjes lijkt in een gesloten setting beter te hanteren als ze in aparte groepen behandeld worden omdat meisjes vaak ernstig getraumatiseerd zijn onder andere vanwege het seksuele misbruik en zowel jongens als meisjes vaak ernstige gedragsproblemen vertonen. In een later stadium, lijken gemengde groepen echter vaak wenselijk. Immers, als jongeren voorbereid worden op een terugkeer in de samenleving, is het ook belangrijk dat jongens en meisjes leren op een meer gezonde manier met elkaar om te gaan. Het probleem is dat de overgang tussen gesloten en ongemengde groepen naar open en gemengde groepen nu soms erg groot is. Het is daarom belangrijk in de open setting een veilige omgeving te bieden aan jongeren. Deze veiligheid kan vergroot worden

door een transparante, overzichtelijke inrichting van de instelling. Het samen plaatsen van jongens en meisjes is echter ook afhankelijk van het type jongeren dat geplaatst wordt en welke jongeren de groep domineren. Samenplaatsen is dus maatwerk. Overigens betrof de discussie niet alleen samen plaatsen van jongens en meisjes, maar ook het samen plaatsen van jongeren met een ernstige dan wel minder ernstige geschiedenis van seksueel misbruik met bijkomende meer of minder ernstige gedragsproblemen en een groter dan wel minder groot risico op revictimisatie dan wel daderschap. Juist het samen plaatsen van jongeren die misbruikt zijn maar van wie sommigen een groter risico lopen dan anderen om opnieuw misbruikt te worden en anderen een groter risico lopen dader te worden, kan risico's met zich meebrengen voor de meest kwetsbare jongeren. Dit vraagt dan ook om een goede inschatting bij binnenkomst van de ernst van het seksueel misbruik en monitoring van de problematiek die samenhangt met de kans op hernieuwd misbruik dan wel daderschap.

Op welke thema's zou nader, al dan niet empirisch, onderzoek in Nederland wenselijk zijn en hoe zou dat er idealiter uitzien

Zowel uit de review als uit de expertmeeting is gebleken dat het belangrijk is de risico- en beschermende factoren van herhaald slachtofferschap onder een klinische in plaats van studenten populatie te onderzoeken, wil men in de residentiële jeugdzorg seksueel misbruik gericht kunnen aanpakken. Het onderzoek naar revictimisatie heeft een aantal factoren opgeleverd die herkend worden in de expertmeeting als het jongeren betreft die in de residentiële zorg verblijven. Echter, modererende problematiek zoals ADHD, PDD-NOS, gedragsproblemen en IQ, die veel voorkomt bij klinische populaties, is niet of nauwelijks onderzocht, evenmin als kenmerken van de residentiële omgeving. Ook zijn weinig studies verricht naar hernieuwd slachtofferschap bij jongens en daderschap bij meisjes. Uit bovenstaande blijkt dat specifiek onderzoek nodig is onder jongeren in de residentiële zorg. Praktisch gezien betekent dit dat in verschillende jeugdzorginstellingen wetenschappelijk onderzoek gedaan dient te worden naar de achtergronden en gevolgen van seksueel misbruik. Zowel jongens als meisjes zullen daar bevraagd moeten worden op onder andere hun

voorgeschiedenis van seksueel misbruik, posttraumatische stressklachten, gezinsomstandigheden, coping strategieën, seksuele ontwikkeling, middelengebruik, IQ, gedragsstoornissen, ADHD, aan autisme verwante stoornissen en (gebrek aan) steun uit de omgeving. Zowel individuele als omgevingsfactoren dienen onderzocht te worden om zicht te krijgen op de relatie tussen seksueel misbruik en revictimisatie dan wel daderschap in de inrichting en onderliggende mechanismen. Tot slot zouden ook beschermende factoren in het onderzoek betrokken dienen te worden. Juist versterken van datgene wat al aanwezig is en een bescherming biedt tegen hernieuwd slachtofferschap dan wel daderschap is belangrijk. Niet alleen bij de jongeren zelf zou onderzoek moeten plaatsvinden, maar ook de groepswerkers en behandelaars zouden bevroegd moeten worden over het huidige (seksuele) gedrag van de jongeren in de inrichting. Om meer zicht te krijgen op de groepsdynamische processen die mogelijk van invloed zijn op hernieuwd slachtofferschap dan wel daderschap dienen tevens observaties op de groepen plaats te vinden. Dit voorgestelde cross-sectionele, deels retrospectieve onderzoek zou aangevuld kunnen worden met longitudinaal onderzoek waarbij de jongeren na uitstroom uit de inrichting gevolgd.